

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 26 februari 1931 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändringar i gällande bestämmelser angående upphandling för statens behov.

(2:a avd.)

Uti två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 184 i första kammaren av herr *Lundell m. fl.* samt nr 235 i andra kammaren av herr *Anderson* i Storegården *m. fl.* har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att gällande bestämmelser vid upphandling för statens behov måtte förändras, så att leveranserna av lantbruksprodukter till de allmänna inrättningarna må i största möjliga omfattning kunna övertagas direkt av producenterna själva eller av dessa bildade organisationer samt att smör i större utsträckning kommer till användning vid dessa inrättningar i stället för margarin.

Beträffande de skäl, som anförts såsom stöd för denna framställning, får utskottet hänvisa till motionerna.

Innan utskottet till behandling upptager i motionerna framställda förslag, anser sig utskottet böra redogöra för nu gällande bestämmelser på området.

Nu gällande bestämmelser.

I förordningen den 16 januari 1920 angående upphandling och arbeten för statens behov (S. F. S. nr 10) finnas intagna vissa föreskrifter, som äsyfta att tillgodose önskemålet om företräde för svenska varor. Sålunda stadgas i § 29 att, då anbud avse såväl svensk som utländsk vara, anbud å svensk vara skall antagas, därest denna är av erforderlig beskaffenhet. Sådant företräde skall även lämnas för vara, som till större delen tillverkas av svenska materialier eller med anlitande av svensk arbetskraft, framför vara, som blott till mindre del är att i nämnda hänseende anse såsom svensk tillverkning. Enligt berörda paragraf må dock anbud å utländsk vara antagas bland annat, när särskilt önskvärda tekniska fördelar därigenom kunna vinnas, eller när gynnsammare leveranstid erbjudits för den utländska varan, och omständigheterna oundgängligen påkalla, att hänsyn tages därtill, samt vidare när svensk vara i förhållande till utländsk betingar så högt pris, att upphandlingsmyndigheten finner statens intresse påkalla, att utländsk vara upphandlas.

Ytterligare har vikten av den svenska produktionens gynnande in-

Bihang till riksdagens protokoll 1931. 10 saml. 7 häft. (Nr 20.)

skärpts genom cirkuläret till statens upphandlingsmyndighet av den 3 mars 1922 (S. F. S. nr 116). Enligt nämnda cirkulär må sålunda, när upphandlingen är av beskaffenhet att kunna i mera avsevärd mån medverka till uppehållande av svensk industri eller beredande av arbetstillgång inom landet, företräde givas åt svensk vara eller, vid val mellan svenska varor, åt vara, som till större del tillverkas av svenska materialier eller med anlitande av svensk arbetskraft, även om den myndighet, som har att verkställa upphandlingen, skulle anse sig vid sträng tillämpning av föreskrifterna i upphandlingsförordningen icke vara berättigad därtill. Där skillnaden i pris mellan svensk och utländsk vara respektive mellan svenska varor av i nyssnämnda avseenden olika tillverkning är så stor, att myndigheten trots berörda medgivande icke finner sig böra träffa avtal om inköp av svensk vara respektive vara av mera genomgående svensk tillverkning, äger enligt cirkuläret myndigheten underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Nämnda cirkulär, som tillkommit på grund av framställningar från den svenska industrien, har närmast avseende å industriprodukter. I fråga om upphandling för statens behov av mjöl och gryn har emellertid efter mönster av sagda cirkulär genom ett cirkulär av den 9 oktober 1923 (S. F. S. nr 368) förordnats, att upphandlingsmyndighet tills vidare vid infordrande av anbud skall dels giva tillkänna, att svensk spannmål bör i största möjliga utsträckning komma till användning vid framställande av den vara, som anbudet avser, dels ock föreskriva, att i anbudet skall såvitt möjligt uppgivas, i vilken utsträckning inhemsk spannmål använts vid varans framställning.

Vidare har Kungl. Maj:t genom cirkulär den 12 december 1930 (S. F. S. nr 426) till de myndigheter, vilka verkställa upphandling för statens behov angående ökat företräde för svenska lantbruksprodukter — under erinran om förenämnda bestämmelser i 29 § i upphandlingsförordningen — förklarat, att det företräde å svensk vara, varom i nämnda författningsrum stadgas, skall, intill dess annorlunda förordnas, lämnas vid upphandling av lantbruksprodukter eller därav framställda varor, ändå att en sträng tillämpning av föreskrifterna i förordningen eljest icke skulle därtill föranleda; ägande upphandlingsmyndighet, som oaktat den härigenom givna förklaringen icke finner sig böra vid upphandling, varom nu är sagt, giva dylikt företräde åt svensk vara, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Slutligen har Kungl. Maj:t genom cirkulär samma dag (S. F. S. nr 427), under erinran om omförmälda för statliga myndigheter gällande bestämmelser, i anledning av vad under utredningen härom förekommit funnit gott föreskriva, att länsstyrelserna skola, en var inom sitt förvaltningsområde, genom hänvändelser till kommunala myndigheter, landstings förvaltningsutskott och enskilda inrättningar av allmänna betydelse fästa uppmärksamheten å vikten av att jämväl dessa vid upphand-

ling av lantbruksprodukter eller därav framställda varor lämna företräde åt svensk vara.

I detta sammanhang torde även böra redogöras för vissa specialbestämmelser gällande upphandling av stråfoder och potatis för vissa inom Norrland förlagda truppförband. Genom brev den 10 december 1926 medgav Kungl. Maj:t att för garnisonen i Boden och arméns intendenturförråd därstädes erforderliga kvantiteter potatis och hö finge på vissa i brevet närmare angivna villkor från och med den 1 januari 1927 och tillsvidare under en tid av tre år försöksvis upphandlas uteslutande inom Norrbottens län och genom uppgörelse under hand. Genom kungl. brev den 29 augusti 1929 har dels detta medgivande förlängts på tre år, dels medgivits, att under samma tid vid upphandling av halm för utfodring av hästar vid nämnda garnison och förråd finge i den mån så kunde befinnas lämpligt i stället för råghalm upphandlas korn- eller havrehalm, varvid samma upphandlingsförfarande ock skulle gälla som för upphandling av hö. Slutligen har genom kungl. brev den 4 september 1930 i huvudsak motsvarande medgivande lämnats jämväl beträffande upphandling för i Umeå, Östersund, Sollefteå och Gävle förlagda truppförband.

Beträffande tidigare överväganden av förevarande spörsmål får utskottet erinra, att uti tre vid 1930 års riksdag väckta motioner yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utfärdande av bestämmelser angående företräde för svenska jordbruksprodukter vid upphandling för statens behov. I dessa motioner erinrades om det företräde, som svenska industriprodukter redan ägde vid upphandling för statens behov på grund av förenämnda cirkulär av den 3 mars 1922 (S. F. S. nr 116) och framhölls, att ett liknande företräde för svenska livsmedel och fodervaror skulle medföra icke oväsentliga fördelar för jordbruket. Vidare yrkades i en annan motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder beträffande upphandling av lantmannaprodukter för försvarsväsendets räkning, i syfte att ett sådant upphandlingsförfarande, som kommit till användning vid Boden (se den föregående redogörelsen) måtte bli tillämpat vid militärförläggningar inom respektive provinser. Nu berörda motioner hänvisades till särskilda utskottet, som i anledning av desamma anförde följande (utlåtande nr 2):

»Enligt vad utskottet inhämtat, har Kungl. Maj:t den 13 september 1929 uppdragit åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning rörande förutsättningarna för användning i ökad utsträckning vid allmänna inrättningar av svenska lantbruksprodukter. Sedan ifrågavarande utredning den 30 december 1929 av styrelsen framlagts, har Kungl. Maj:t numera förordnat, att densamma skulle överlämnas till vederbörande myndigheter för utlåtande.

Då sålunda frågan om företräde för svenska jordbruksprodukter vid

*Särskilda
utskottet vid
1930 års riksdag.*

upphandling för statens behov för närvarande är under omprövning hos Kungl. Maj:t anser sig utskottet icke hava anledning tillstyrka skrivelse i ämnet från riksdagens sida; och detta så mycket mindre som ovan åberopade författningar avseende industriprodukter i tillämpningen torde givit rum för åtskilliga erinringar. Utskottet uttalar den förväntan, att Kungl. Maj:ts handläggning av ifrågavarande ärende måtte leda till att svenska jordbruksprodukter erhålla företräde vid upphandling för statens behov i all den utsträckning, som må befinnas möjligt. I detta sammanhang anser sig utskottet även böra framhålla önskvärdheten av att det förfarande, som kommit till användning vid Bodens garnison beträffande upphandling av hö och potatis, särskilt måtte beaktas såväl av Kungl. Maj:t vid utfärdandet av eventuella föreskrifter i ämnet som av myndigheterna vid dessa föreskrifters tillämpning. Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställer utskottet, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser å förevarande område har Kungl. Maj:t därefter utfärdat *dels* förenämnda cirkulär av den 12 december 1930 (S. F. S. nr: 426 och 427) angående företräde för svenska lantbruksprodukter vid upphandling för statens behov m. m., *dels* omförmälda kungl. brev av den 29 augusti 1930 angående upphandling av stråfoder och potatis för vissa inom Norrland förlagda truppförbands av armén behov.

Motionerna. De nu föreliggande motionerna avse, att Kungl. Maj:t skulle vidtaga vissa ytterligare åtgärder för främjande av det svenska jordbrukets intressen i förevarande hänseende.

I motionernas motivering har härom anförts i huvudsak följande:

»I ett par hänseenden synas emellertid gällande bestämmelser angående upphandling för statens behov, evad dessa bestämmelser avse upphandling av lantbruksprodukter, böra förändras för att jordbrukarna ej skola missgynnas vid denna upphandling.

De infordrade anbuden vid ifrågavarande inköp avse i regel så stora partier, att leveranserna icke kunna fullgöras av enskilda jordbrukare, utan blir det i allmänhet endast affärsmän, som få hand om dessa. När dessa mellanhänder i sin ordning göra uppköpen hos jordbrukarna, kunna de med nuvarande svårigheter vid jordbruksprodukternas avsättning oskäligt trycka inköpsprisen, varför en allt för ringa del av likviderna för ifrågavarande leveranser komma de direkta producenterna tillgodo. Såsom exempel kan anföras, att en affärsman som erhållit leveranser till ett regemente för ett pris av 7 kronor 25 öre per deciton hö, 3 kronor 6 öre per deciton halm och 10 kronor 32 öre per deciton havre icke betalar jordbrukarna mera än respektive 5 kronor, 2 kronor 40 öre och 8 à 9 kronor per deciton för dessa varuslag.

Enär dylika mellanhandsvinster synas vara oskäligt stora, måste det betraktas såsom ett önskemål, att inköpsförfarandet ändras så, att jordbrukarna själva i största möjliga omfattning kunna direkt erhålla ifrågavarande leveranser utan anlita det av onödiga mellanhänder. För vinnandet av detta syftemål böra leveranserna uppdelas i smärre poster samt

företrädesrätt vid anbuds antagande lämnas producenterna själva eller av dessa bildade försäljningsorganisationer.

Genom kungl. brev av den 10 december 1926 och 29 augusti 1930 har beträffande upphandling av hö, halm och potatis till truppförband i Norrland medgivits, att dylika uppköp må företagas genom uppgörelse under hand med vederbörande producenter, dock under sådana villkor beträffande fordringarna å de levererade varorna, deras pris, leveranstid etc. som äro fullt betryggande. Härigenom har det blivit möjligt för producenterna själva att direkt åtaga sig dylika leveranser och synes samma eller liknande förfarande böra tillämpas över hela landet vid upphandling av lantbruksprodukter för statens behov.

Av en genom lantbruksstyrelsen gjord utredning beträffande åtgärder för ökad användning av svenska lantbruksprodukter vid allmänna inrättningar m. m. (Statens offentliga utredningar 1930:10) framgår det bland annat, att smör i mycket ringa omfattning uppköpes av dessa inrättningar, vilka däremot i stället använda stora kvantiteter margarin. Av en i utredningen gjord sammanställning framgår det sålunda, att av margarin konsumerades vid vissa undersökta inrättningar en kvantitet av 1,566 ton, av smör endast 397 ton, d. v. s. margarinförbrukningen var i runt tal 4 gånger större än förbrukningen av smör.

Enär margarin väsentligen tillverkas av importerade råvaror, synes det vara riktigt, att den företrädesrätt för svenska lantbruksprodukter, som enligt förenämnda kungl. cirkulär bör gälla vid upphandling för statens behov, också kommer smöret tillgodo, så att detta vid de allmänna inrättningarna i största möjliga omfattning användes i stället för margarin.

Möjligheterna att utvidga landets brödsädesproduktion äro som bekant strängt begränsade, varför jordbruket i väsentlig grad är hänvisat till en utvidgad animalisk produktion för vinnande av avsättning av jordens avkastning. Det synes därför även vara skäligt, att de allmänna inrättningarna i sin mån underlätta avsättningen av dessa animaliska produkter. Detta är så mycket angelägnare, därför att konkurrensen på våra exportmarknader för animaliska produkter, särskilt smör, undan för undan skärpes på grund av stark ökning av produktionen i de exporterande länderna.»

I likhet med motionärerna finner utskottet i hög grad önskvärt, att inhemska lantbruksprodukter i största möjliga utsträckning komma till användning vid statliga samt andra allmänna inrättningar och detta särskilt under nu rådande svåra konjunkturer för jordbruksnäringen. På grund härav anser utskottet det vara synnerligen angeläget, att ingående undersökning sker av alla möjligheter att i detta hänseende komma till positiva resultat.

Den tidigare utredning, vartill särskilda utskottet vid 1930 års riksdag hänvisade, har visserligen lett till de åtgärder, för vilka ovan redogjorts, men det synes utskottet, som om motionärerna anfört goda skäl för att dessa åtgärder kunna vara i behov av komplettering.

Vad först beträffar frågan om upphandling under hand så synes den erfarenhet, som beträffande sådant förfarande vunnits rörande upphandling av vissa artiklar vid förenämnda norrländska truppförband, tala

Utskottet.

för en närmare undersökning, huruvida förfarandet icke kunde givas en mera omfattande tillämpning. Någon närmare utredning i dylikt hänseende torde icke vara verkställd, och utskottet anser sig därför böra förorda, att sådan utredning kommer till stånd.

Härvid torde även den andra av motionärerna berörda frågan, nämligen om främjandet av användning i större utsträckning vid allmänna inrättningar av smör i stället för margarin, lämpligen böra undersökas. En sådan ökad förbrukning måste givetvis från jordbruksnäringens sida anses som önskvärd, och vid övervägande av spörsmålet från konsument-synpunkt torde böra beaktas i vad mån det något högre priset på smör än på margarin kan anses uppvägas av ett större näringsvärde hos smöret.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner I:184 och II:235 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte, att leveranserna till allmänna inrättningar må i största möjliga omfattning kunna övertagas direkt av producenterna själva eller av dessa bildade försäljningsorganisationer samt att smör i större utsträckning kommer till användning vid dessa inrättningar i stället för margarin.

Stockholm den 26 februari 1931.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 16.

Reservation

av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Karl August Johansson*, *Uddenberg* och *Andersson* i Löbbo, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse.

I likhet med motionärerna — — — — — kommer till stånd.

Vad därefter angår den andra av motionärerna berörda frågan, nämligen om främjandet av användning i större utsträckning vid allmänna inrättningar av smör i stället för margarin, så synes visserligen en sådan ökad förbrukning — om också icke ägnad att nämnvärt påverka prisbildningen å smör — från lantbrukets synpunkt vara i och för sig önskvärd. Emellertid skulle en övergång i större utsträckning till smörkonsumtion vid de allmänna inrättningarna på grund av det väsentligt olika priset på smör och margarin icke kunna undgå medföra betydande kostnadsökningar, vilket synes stå i alltför uppenbar strid med hittills tillämpade principer för upphandling för allmänna behov. Vid sådant förhållande anser sig utskottet icke kunna biträda motionerna i denna del.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner I:184 och II:235 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i syfte, att leveranserna till allmänna inrättningar må i största möjliga omfattning kunna övertagas direkt av producenterna själva eller av dessa bildade försäljningsorganisationer.
